

ULUSAL VE ULUSLARARASI BOYUTLARIYLA GÖÇ: Kuramlar, Politikalar, Uygulamalar ve Ekonomik Sonuçlar

---

Editörler

Mustafa Kartal
İsmail Akbal

**ULUSAL VE ULUSLARARASI BOYUTLARIYLA GÖÇ:
Kuramlar, Politikalar, Uygulamalar ve Ekonomik Sonuçlar**
Editörler: Mustafa Kartal, İsmail Akbal

Yayın No.: 1012
ISBN: 978-625-433-378-1
E-ISBN: 978-625-433-377-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 2077

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Furkan Mülayim -furkan@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -sedapolat@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kartal, Mustafa., Akbal, İsmail.

Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Göç: Kuramlar, Politikalar, Uygulamalar ve Ekonomik Sonuçlar /
Mustafa Kartal, İsmail Akbal

1. Basım, XVI+ 280 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-433-378-1

E-ISBN: 978-625-433-377-4

1. Göç 2. Ulusal ve Uluslararası Göç Politikaları 3. Göç'ün Sosyo-Ekonomik Sonuçları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 5B/1 Yenimahalle/ANKARA
• Tel: 0 312 395 85 71 Sertifika No: 47479

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM VE YAZARLAR v

ÖN SÖZ ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL BİR ÇERÇEVE 1

Fatma Nalbant - Bahriye Eseler - Berfin Göksoy Sevinçli

1. Giriş.....	1
2. Kavramsal Çerçeve: Göç ve Göçle İlişkili Kavramlar.....	2
2.1. Göçmen.....	5
2.2. Mülteci.....	7
2.3. Sığınmacı.....	8
2.4. Geçici Koruma.....	9
2.5. Yerinden Edilme ve Ülke içinde Yerinden Edilmiş Kişiler.....	10
3. Göç Olgusuna İlişkin Kuramsal Çerçeve.....	12
3.1. Neo-Klasik Ekonomi Kuramı.....	12
3.2. Yeni Ekonomi Kuramı.....	13
3.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı.....	14
3.4. Sosyal Ağ Kuramı.....	15
3.5. Göç Sistemleri Kuramı.....	16
3.6. Kurumsal Kuram.....	17
3.7. Kümülatif Nedensellik Kuramı.....	18
4. Sonuç.....	19
Kaynakça.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ İÇ GÖÇLER VE ETKİLERİ SURİYELİ MÜLTECİLERE BAKIŞ 25

Gamze Toy..... 25

1. Giriş.....	25
2. Göç Kavramı.....	26
2.1. Göç Türleri.....	27
2.1.1. İsteğe Bağlı ve Zorunlu Göçler.....	27
2.1.2. İç ve Dış Göçler.....	27
2.1.3. Uzun ve Kısa Süreli Göçler.....	29

2.2. Göç Sebepleri	29
2.3. Göç Sonuçları.....	31
3. Türkiye’de İç Göçler	32
3.1. İç Göç Dönemleri	33
3.2. Türkiye’de İç Göçün Nedenleri	35
3.3. Tersine Göç Kavramı.....	35
3.4. İç Göçlerin Sonuçları	37
4. Suriyeli Sığınmacılar	39
4.1. Suriyelilerin Ekonomik Alana Etkileri	41
4.2. Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Etkileri	42
4.3. İç Göç ve Suriyeliler	43
5. Sonuç	44
Kaynakça	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER:

İŞSİZLİK VE ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ..... 49

Mustafa Kartal

1. Giriş.....	49
2. Kavramsal Çerçeve: Göçmen ve Mülteci.....	50
3. Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Dönemde Mülteci Hareketliliği	52
4. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Ekonomik Etkileri	55
5. Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler.....	56
Kaynakça	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURIYELİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE’NİN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİ

ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 59

Songül Akyıldız

1. Giriş.....	59
2. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar	60
3. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Demografik Özellikleri ve Çalışma Statüsü.....	63
4. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de İstihdam Edilme Durumu.....	65
5. Suriyeli Sığınmacıların Ekonomi Üzerindeki Etkileri	67
6. Suriyeli Sığınmacıların Eğitim, Sağlık, Güvenlik İhtiyaçları ve Türkiye’ye Yansımaları.....	68
7. Suriyelilerin Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri.....	69
8. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Varlığının Ülke Yapısına Etkileri	70
9. Sonuç	72
Kaynakça	73

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ’NİN SURİYELİ SİĞİNMACILARA YÖNELİK

KAMU POLİTİKALARI 75

İsmail Akbal - Talip Kurşuncu

1. Giriş.....	75
2. Göç ve Hukuksal Açıdan Suriyeliler.....	76
3. Suriyelilerin Türkiye’ye Göç Hikayesi.....	80
4. Uyum ve Kamu Politikaları.....	84
4.1. Eğitim Politikaları.....	85
4.2. Sağlık Politikaları.....	91
4.3. Sosyal ve Ekonomik Politikalar.....	94
5. Sonuç.....	96
Kaynakça.....	97

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ YÖNETİMİNİN YEREL YÖNETİMLER BOYUTUYLA İNCELENMESİ 101

Hatike Koçar Uzan..... 101

1. Giriş.....	101
2. Göç, Mülteci, Sığınmacı, Göçmen, ve Göç Yönetimi Kavramları Üzerine.....	102
3. Türkiye’nin Göç Yönetimi Politikası ve Mevzuatı.....	105
4. Türkiye’de Yerel Yönetimler Ve Göç Yönetimi.....	111
5. Sonuç ve Değerlendirme.....	117
Kaynakça.....	118

YEDİNCİ BÖLÜM

İTALYA VE TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLERİN GÖÇ POLİTİKALARI ÜZERİNE

KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME 121

Hülya Küçük Bayraktar..... 121

1. Giriş.....	121
2. Kavramsal Çerçeve: Göç ve Avrupa Birliği Göç Politikaları.....	123
3. İtalya ve Türkiye’nin Göç Tarihlerinin Karşılaştırılması.....	125
4. İtalya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi.....	128
5. İtalya’da Yerel Yönetim Sistemi ve Göç Politikalarında Yerel Yönetimlerin Rolü.....	131
5.1. İtalya’da Göç Yönetimi İle İlgili Yerel Mevzuat.....	134
6. Türkiye’de Yerel Yönetim Sistemi ve Göç Politikalarında Yerel Yönetimlerin Rolü.....	137
6.1. Türkiye’de Göç Yönetimi İle İlgili Yerel Mevzuat.....	139
7. Sonuç Yerine: İtalya ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Göç Politikalarının Karşılaştırılması.....	141
Kaynakça.....	144

SEKİZİNCİ BÖLÜM

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ İLE TÜRKİYE NÜFUSUNUN KARŞILAŞTIRILMASI: SOSYAL POLİTİKA PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRME .....

147

Emir Kayacan	147
1. Giriş.....	147
2. Kavramsal Çerçeve.....	148
3. Türkiye’deki Suriyelilerin Genel Durumu	151
4. Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Yapısı.....	154
4.1. Toplam Nüfus Bakımından Karşılaştırma	155
4.2. Yaş Grupları Bakımından Karşılaştırma.....	156
4.3. Cinsiyet Değişkeni Bakımından Karşılaştırma	159
4.4. Doğurganlık Bakımından Karşılaştırma	162
4.5. Ölümlülük Bakımından Karşılaştırma.....	163
5. Sonuç	165
Kaynakça	167

DOKUZUNCU BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ’NE YÖNELEN DÜZENSİZ GÖÇ VE YUNANİSTAN: POLİTİKALAR, ENGELLER VE MÜCADELE YOLLARI .....

169

Tuğba Aydın Halisoğlu - Veli Ercan Çetintürk.....	169
1. Giriş.....	169
2. Düzensizlik Kavramı ve Düzensiz Göç	170
3. Avrupa Birliği’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi	172
3.1. Avrupa Birliği’ne Yönelen Düzensiz Göç	172
3.2. Avrupa Birliği’nin Düzensiz Göçü Önlemeye Yönelik Çalışmaları.....	174
4. Yunanistan’a Yönelen Düzensiz Göçün Özellikleri	176
5. Düzensiz Göçün Yöneldiği Kentlerin İstatistik Bilgisi ve Bu Kentlerdeki Göçe İlişkin Yerel Yönetim Uygulamaları	178
6. Yunanistan’da Ulusal ve Yerel Göç Yönetimi ve AB Politikaları İle İlintisi	181
7. Sonuç ve Değerlendirme.....	182
Kaynakça	184

ONUNCU BÖLÜM

HEDEF ÜLKELERDE GÖÇMENLERİN KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ:

ANKARA VE BERLİN ÖRNEĞİ..... 187

Burcu Koyuncu..... 187

1. Giriş..... 187
2. Yöntem 188
3. Göç ve Kalkınma 189
4. Dünya’da Göç Hareketliliği..... 189
5. Ankara’da Göçmenlerin Kalkınma Üzerindeki Etkisine Yönelik Değerlendirme..... 191
6. Berlin’de Göçmenlerin Kalkınma Üzerindeki Etkisine Yönelik Değerlendirme 192
7. Göçmenlerin Kalkınma Üzerindeki Etkisine Yönelik Ankara ve Berlin Kıyaslaması 194
8. Sonuç 195
- Kaynakça 195

ONBİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇMENLİKTE KÖLELİĞE: HONG KONG ÇALIŞMA YAŞAMINDA GÖÇMEN EV İŞÇİLERİ 197

Aslı Kavurmacı

1. Giriş..... 197
2. Hong Kong’un Siyasi Statüsündeki Değişimler ve Ekonomik Yapısı 200
3. Hong Kong Mülteci ve Göçmen Politikaları 202
4. Hong Kong’da Çalışan Göçmen Ev İşçileri 204
  - 4.1. Göçmen Ev İşçilerinin Demografik Özellikleri 205
    - 4.1.1. Filipinli Göçmen Ev İşçileri 207
    - 4.1.2. Endonezyalı Göçmen Ev İşçileri 208
    - 4.1.3. Diğer Ülkelerden Gelen Göçmen Ev İşçileri 209
  - 4.2. Göçmen Ev İşçilerinin Çalışma Koşulları 211
5. Sonuç 217
- Kaynakça 220

ONİKİNCİ BÖLÜM

KİTLESEL GÖÇ, BATI MUHAFAZAKÂR MİLLİYETÇİLİĞİ VE POPÜLİZM 225

İsmail Safi

1. Giriş..... 225
2. Muhafazakâr Milliyetçilik Üzerine Kavramsal Çerçeve 227
3. Tarihsel Süreç İçerisinde Muhafazakâr Milliyetçiliğin Arka Planı 228
4. Muhafazakâr Milliyetçilik..... 231
  - 4.1. Muhafazakâr Milliyetçi Söylemlerin Avrupa Siyasetine Yansımaları ve Aşırı Sağ..... 236
  - 4.2. Muhafazakâr Milliyetçi Söylemler ve Popülizm 238
5. Sonuç 239
- Kaynakça 240

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇMEN, MÜLTECİ, SİĞINMACI VE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ GRUPLARA YÖNELİK TUTUMLARIN ETNOSENTRİZM, ZENOFOBİ VE SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ .....

241

Hamza Bahadır Eser - Eda Ot

1. Giriş.....	241
2. Etnosentrizm.....	242
3. Zenofobi.....	244
4. Sosyal Baskınlık Yönelimi	247
5. Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı Ve Geçici Koruma Statüsü Kavramları	249
6. Etnosentrizm, Zenofobi ve Sosyal Baskınlık Yönelimi İlişkisi	250
7. Sonuç	254
Kaynakça.....	256

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PANORAMIC EVALUATION ON SYRIANS' ACCESS TO HEALTHCARE SERVICES: THE BARRIERS FACED AT FIELD LEVEL AND THE OPPORTUNITIES PROJECTED AT CENTRAL LEVEL .....

259

Erdem Ayçiçek

Abstract	259
Özet.....	260
1. Background: Syrians from Guests to Temporary Protected	260
2. Methodology	262
3. Literature Review.....	263
4. Main Challenges in Health Service Provision	266
5. Conculusion	271
References	273

YAZARLAR HAKKINDA .....

275

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN SURİYELİ SİĞİNMACILARA YÖNELİK KAMU POLİTİKALARI

İsmail Akbal - Talip Kurşuncu

1. Giriş

Dünya tarihi içerisinde birçok toplu göç meydana gelmiştir. Bu göçlerin en büyük sebepleri kuraklık gibi doğal nedenler ve savaş gibi doğal olmayan nedenlerdir. Savaşlar sivil insanların yaşamlarını idame ettirdikleri bölgelerde artık yaşamamalarına, can güvenliklerinin yok olmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda da insanlar kendilerini daha güvende hissedecekleri yerlere gitme uğraşına girişmektedir. Arap ülkelerini saran protesto ve gösteriler neticesinde Suriye'de 2011 yılında iç savaş başlamış, bu savaş neticesinde Suriyeliler Türkiye topraklarına toplu bir şekilde göç etmeye başlamıştır. Türkiye komşu topraklarından gelen insanlara açık kapı politikası uygulamış, neticesinde ise 3.7 milyon Suriyeliyi topraklarına almıştır. Zamanla barınma merkezlerinden Türkiye'nin bütün illerine Suriyeliler akın etmiş, bu durum ise Türk toplumu ile Suriyeliler arasında yine Suriyelilerin Türkiye'deki şartlara yönelik bir uyum problemi ortaya çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu noktada Suriyelilerin ülkeye entegrasyonunu sağlamaya yönelik birtakım politikalar uygulamaya başlamıştır. Öncelikli olarak Türkçe öğrenimi ile Suriyelilerin eğitim-öğretim hizmeti almasına yönelik politikalar uygulanmıştır. Yine sosyal ve ekonomik açıdan birçok politika ortaya konulmuş, sağlık hizmetlerine ulaşmaları için her şey yapılmıştır.

Çalışmanın konusunu bahsi geçen bu kamu politikaları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda öncelikli olarak hukuksal açıdan Suriyelilerin durumunu belirlemek

gerekmektedir. Daha sonra ise Suriyelileri toplumsal uyum noktasına getiren Suriyelilerin Türkiye'ye göç hikayesi incelenecek olup son olarak kamu politikalarına değinilecektir.

2. Göç ve Hukuksal Açından Suriyeliler

Uluslararası hukuk içerisinde göçe dair birçok kavram yer almaktadır. İlk olarak göç eden bireylerin tam olarak hangi hukuki statüde bulunduğunu anlayabilmek için bu kavramların incelenmesi yerinde olacaktır. Bu doğrultuda “göç” ve “sığınma” kavramları incelenecek, göçün ve sığınmanın ortaya çıkardığı hukuki statülerin anlaşılması açısından ise “göçmen”, “mülteci”, “şartlı mülteci”, “sığınmacı”, “geçici koruma”, kavramları birbirleriyle karıştırılmalarından ve yakın anlamlar içermelerinden dolayı incelenecektir.

İnsanlar çeşitli nedenlerden dolayı doğdukları, büyüdükları, yurt olarak benimsedikleri ve yaşamlarını sürdürdükleri coğrafi bölgeleri terk ederek coğrafi açıdan başka bölgelere yerleşmek zorunda kalabilmektedir. İnsanların bir şekilde demografik açıdan bulunduğu yerden başka bir yere gitmesine göç denmektedir. Bu yer değiştirme bir ülkenin kendi içerisinde olabileceği gibi ülkeler arası da olabilmektedir. Bu noktada “göç” kavramının incelenmesi faydalı olacaktır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) yayınlamış olduğu “Göç Terimleri Sözlüğü” içerisinde “göç” kavramını “*bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir*” (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013) şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “göç” kavramı “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireyin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi*” (Türk Dil Kurumu Tükçe Sözlük içerisinde “Göç”, 2019) olarak geçmektedir. Tanımlardan anlaşılacağı üzere göçe neden olan birçok sebep vardır. Göçler ekonomik ve kültürel sebeplere dayanabileceği gibi savaş, iç savaş ve terör gibi sebeplere de dayanabilmektedir. Bu noktada Suriye örneğinde olduğu gibi iç savaş dolayısıyla ülkelerinden kaçan veya bir şekilde ülkesini terk etmek zorunda olan insanlar başka ülkelere sığınabilmektedirler. Suriye'den Türkiye'ye göç eden insanlar aynı zamanda uluslararası anlamda ülkemize sığınmış bulunmaktadır. Bu noktada “sığınma” veya başka bir tabir ile “iltica” Göç Terimleri Sözlüğü içerisinde;

“bir Devletin geri göndermeme ilkesi ve uluslararası veya ulusal düzeyde tanıdığı mülteci haklarına dayalı olarak topraklarında verdiği bir koruma türü. Vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkede koruma sağlanamayan, bilhassa ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten korkan kişiye verilir” şeklinde tanımlanmaktadır (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013). Aynı sözlük içerisinde “sığınmacı”

“Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler” (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013:7) şeklinde ifade edilmektedir.

Bu noktada sığınmacı ve mülteci arasındaki farkın ortaya konulabilmesi açısından mülteci kavramı ön plana çıkmaktadır. “Mülteci” kavramı Göç Terimleri Sözlüğü içerisinde;

“İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi).1951 Mülteci Sözleşmesi, Madde 1(2)'deki mülteci tanımına ilaveten, 1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi bir mülteciyi ‘kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler’ olarak tanımlar. 1984 Cartagena Bildirisinde benzer şekilde, mültecilerin “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için” ülkesinden kaçan kişileri de kapsadığını belirtir” şeklinde ifade edilmektedir (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013:65).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde mülteci ve sığınmacı kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak Türk Dil Kurumuna göre sığınmacı ve mülteci aynı anlamda kullanılsa da hukuksal statüsü açısından sığınmacı ile mülteci arasında küçükte olsa bir fark vardır. Sığınmacı olarak adlandırılan kesim “geçici koruma” altına alınmış, durumları geçici olan insanlardır. Mültecilik ise sığınma baş-

vurusunun kabul olunması halidir. Bu noktada geçici korumanın ne olduğuna bakmak gerekmektedir.

“Geçici koruma”, “*çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın Devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme*” biçiminde Göç Terimleri Sözlüğünde yer almaktadır (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013:33). Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) ise geçici korumayı “*kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu*” olarak tanımlamaktadır (Genel Bilgi, www.goc.gov.tr, 2022).

Ülkemiz açısından dikkat çekilmesi gereken bir hususta “mülteci” statüsünün kimlere verilebileceği ile ilgilidir. 1951 yılında imzalanan “Cenevre Sözleşmesi” Türkiye tarafından coğrafi ve zaman sınırlaması ile kabul etmiştir. Türkiye 1967 yılında Mültecilerin Statüsüne dair Ek Protokole dahil olmasıyla zaman sınırlamasından vazgeçmiş olmakla birlikte coğrafi sınırlandırmayı korumaya devam etmiştir (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014). Göç idaresine göre mülteci tanımı bahsi geçen coğrafi sınırlandırmaya göre yapılmaktadır. Bu tanıma göre mülteci kavramı tanımlanırken;

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder” denilmektedir (“Mülteci”, www.goc.gov.tr).

Buradan anlaşılması gereken coğrafi açıdan yalnızca Avrupa ülkelerinden gelecek olan sığınmacıların kabul edilmesi gerekliliğidir. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkiye’ye kabulü “Cenevre Sözleşmesini” kabul ederken koyduğu coğrafi sınırlandırmaya aykırılık teşkil etmektedir.

Bu süreçte Türkiye nüfus hareketlerinin geçici ve kısa süreli olacağı öngörüsüyle Suriyelileri “misafir” nitelendirmesiyle kabul etmiş, ancak Suriye iç karışıklığının uzun sürmesi ve uluslararası hukuk açısından misafir kavramının bir karşılı-

ğının bulunmaması Suriyeliler için uluslararası koruma statüleriyle uyumlu yeni hukuksal arayışlara sebep olmuştur (Tunç, 2015). İlk etapta 30 Kasım 1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin” 10. maddesi¹ kapsamında Suriyeliler geçici koruma altına alınmıştır. İlerleyen süreçte Suriyelilerin hukuki statüsüne dair ilk düzenleme 30 Mart 2012 tarihli ve 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” olmuştur. Bahsi geçen yönerge ile Suriyelilerin geçici korumaya alındıkları kabul edilmiştir (Orhan, 2014). Yine GİB tanımlarına 6458 sayılı ve 11.04.2013 tarihli “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)” ile “şartlı mülteci” kavramı dahil edilerek Suriyelilerin şartlı mülteci olarak alınması hukuki açıdan desteklenmiştir. 6458 sayılı Kanunun 62. maddesine göre şartlı mülteci;

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir” şeklinde tanımlanmaktadır (YUKK, 2013, Madde 62).

Aynı maddeye göre şartlı mülteciler üçüncü ülkeye yerleştirilinceye değin Türkiye’de kalabilmektedir. Göç idaresinde yer alan tanımlamaya göre de şartlı mülteci “Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır (www.goc.gov.tr, 2022). Dolayısıyla Türkiye açısından mültecileri iki kategoriye ayırmak mümkündür. Birincisini 1951 “Cenevre Sözleşmesine” dayalı olarak Avrupa’dan gelen sığınmacılar oluştururken ikincisini Avrupa dışından gelen ve başka bir ülkeye yerleştirilmeyi bekleyen sığınmacılar oluşturmaktadır. Avrupa haricinde

¹ Madde 10- “Türkiye’den iltica talep edenler veya sığınmacılar ülkemizde buldukları süre içinde devletin himaye ve gözetimi altında bulundurulur.”

gelen sığınmacılar hukuki olarak geçici koruma altındadırlar ve ülkeden bir müddet sonra ayrılmaları beklenmektedir. Yine bu sığınmacıların Türk yetkililer ve BMMYK²'ye başvuruları kabul görmezse yurtlarına da geri dönmek zorundadırlar (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014:242). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse Türkiye 1951 “Cenevre sözleşmesini” “coğrafi sınırlama” şartı ile kabul ettiği için Avrupa’dan gelecekler haricinde sığınma başvurusunda bulunanlara mülteci statüsü vermemekte, ancak Avrupa dışından sığınma talebinde bulunanlara geçici koruma statüsü vermektedir (Orhan, 2014). Uluslararası hukuka göre Türkiye’nin Suriyelilere sağlamış olduğu statü geçici koruma statüsüdür. Bu noktada geçici korumanın üç ana unsuru ülkemiz tarafından uygulanmaktadır. Bu unsurların ilki “açık sınır politikası ve ülke topraklarına kabul”, ikincisi “geri göndermeme ilkesi”, üçüncüsü ise “gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması” şeklindedir (Geçici Korumanın Unsurları, www.goc.gov.tr, 2022).

Özetlemek gerekirse tanımlardan anlaşılacağı üzere göç kavramı yalnızca uluslararası anlamda bir ülkeden başka bir ülkeye gitmeyi ifade etmek için değil, aynı ülke içerisinde yer değiştirme içinde kullanılmaktadır. Bu doğrultuda yalnızca mülteci, sığınmacı, sığınma gibi uluslararası anlamda göçle ilişkili kavramların incelenmesi genel bir göç çalışması için yetersiz olacaktır. Ancak çalışmanın temel konusu Suriyelilerin ülkemize göçü olduğu için uluslararası anlamda göç ve ilgili kavramların incelemesi yapılmıştır. Bütün bu tanımlamalar noktasında Suriyeli insanların ülkemiz açısından hangi hukuki statüde olduğunun tespiti önem arz etmektedir. Son tahlilde ülkemize gelen Suriyeliler geçici koruma altına alınmış olan sığınmacılardır. Ancak ülkemiz hukuk sisteminde sığınmacı kavramı yer almadığı için Suriyeliler geçici koruma kapsamı altında şartlı mülteci statüsünde yer almaktadır.

3. Suriyelilerin Türkiye’ye Göç Hikayesi

Tunus ve Mısır içerisinde başlayan ve Arap ülkelerini saran halk ayaklanmaları ve protestolar 15 Mart 2011 tarihi itibarıyla Suriye topraklarına da sıçramıştır (Türkiye’de Geçici Koruma, www.goc.gov.tr, 2022). Suriye Devleti içerisinde ortaya çıkan siyasi sorunlar ve anlaşmazlıklar zamanla silahlı hale gelmiş, 2011 yılında ise iç savaşa dönüşmüştür. İç savaşla birlikte ülke içerisinde Suriye Devleti merkezi gücünü kaybetmiş, bölgesel olarak devlete bağlı olmayan unsurlar ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden terör örgütleri ile küresel güç merkezleri

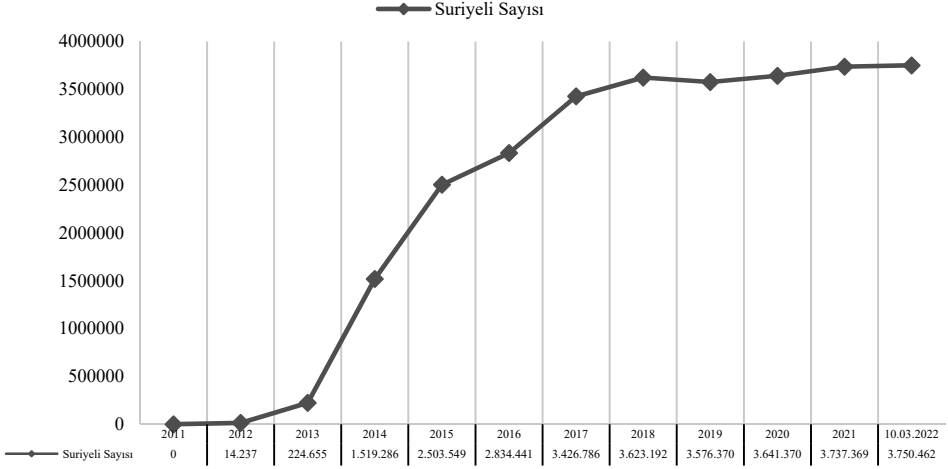
² “UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)”

ülke içerisinde ön plana çıkmıştır. Ortaya çıkan iç savaş Suriye'de yaşayan insanların can güvenliğini tehlikeye sokmuş ve bu insanlar güvenli bir şekilde yaşayabilecekleri yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Türkiye başta olmak üzere birçok ülke açısından düzensiz göçe sebep olan bu durum dünya tarihi içerisindeki en büyük göçlerden birisini oluşturmaktadır (Coştan & Yaylı, 2020).

Suriye içerisinde meydana gelen insani kriz neticesinde Suriyeliler ülkemiz sınırına doğru harekete geçmiştir. İlk etapta 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay/Cilvegözü sınır kapısına 300-400 Suriye vatandaşı toplu nüfus hareketinde bulunmuş, 252 Suriyeli ülke içerisine alınmış, barınma ve gıda ihtiyaçları sağlanmıştır ("Türkiye'de Geçici Koruma", www.goc.gov.tr). Devamında ise Türkiye'nin uygulamış olduğu açık kapı politikası, Türkiye'yi göç edenler açısından hedef ülke konumuna getirmiştir (Akbaş, Babahanoğlu, & Yelman, 2016). 2011 yılından bu yana resmi verilere göre 3.7 milyon Suriyeli ülkemize giriş yapmıştır. İzlenen açık kapı politikası, Türkiye'yi sınırları içerisinde en fazla mülteci bulunduran ülke konumuna getirmiştir (Coştan & Yaylı, 2020). Bu noktada Türkiye'nin ne kadar Suriyeliye ev sahipliği yaptığını görmek yerinde olacaktır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2021 verilerine göre ülkemiz 4 milyon civarı uluslararası koruma ihtiyacı olan insana ev sahipliği yapmaktadır. 4 milyon insan içerisinde 3.7 milyon üzerinde Suriyeli, 330 bin civarı ise diğer uyruktan insan bulunmaktadır. Yine aynı verilere göre Suriyelilerin %98,6'sı ülkemiz içerisindeki 81 ilde halkımızla birlikte yaşamını sürdürmekte, %1,4'ü ise Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde bulunan 7 adet geçici barınma merkezinde bulunmaktadır (UNHCR, 2021). Ancak belirtmekte fayda var ki Türkiye ortaya çıkan insani kriz doğrultusunda ilk etapta 10 şehirde 26 adet geçici barınma merkezi kurmuş ve 256.971 Suriyeliye kucak açmıştır. Suriye'deki karışıklık ortamının ortadan kalkmaması neticesinde bahsi geçen Suriyelilerin ülkemizde kalışlarının süresi artmış ve sosyal uyum gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda Suriyelilerin geçici barınma merkezleri dışında hayatlarını sürdürmeleri desteklenmeye başlamış ve 16 Eylül 2020 tarihi itibarıyla geçici koruma merkezi 5 ilde 7 adet olacak şekilde düzenlenmiştir (www.goc.gov.tr, 2022). Göç İdaresi Başkanlığının 3 Mart 2022 tarihli güncel verilerine göre Türkiye'de ki kayıtlı Suriyeli sayısı ile ne kadarının barınma merkezlerinde ne kadarının ülke içerisinde yaşamalarını sürdürdüğü aşağıda yer alan Şekil 1 ve Tablo1 de gösterilmektedir.

Şekil 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> , E.T.:14.03.2022.

Tablo 1. Geçici Barınma Merkezi ve Dışında Yaşamlarını İdame Ettiren Suriyeli Sayısı

İl	Gbm ³ Adı	Gbm Mevcudu	Toplam Mevcut
ADANA (1)	Sarıçam	16.685	16.685
HATAY (3)	Altınözü	2.433	8.259
	Yayladağı	3.313	
	Apaydın	2.513	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	9.648	9.648
KİLİS (1)	Elbeyli	8.209	8.209
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	8.182	8.182
TOPLAM	50.983		
Geçici Barınma Merkezi Dışında Bulunan Suriyeli Sayısı	3.699.479		

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim tarihi:14.03.2022.

³ “Geçici Barınma Merkezi”

Göç İdaresi Başkanlığının 14.03.2022 tarihli verilerine göre ülkemizde geçici koruma kapsamındaki toplam Suriyeli sayısı 3.750.462'dir⁴. Bu Suriyelilerin 50.983'si 5 ilde yer alan 7 kampta yaşamını sürdürürken geriye kalan 3.699.479 Suriyeli barınma merkezleri dışında bulunmaktadır. Bu hali ile Türkiye, dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır ("Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar", www.unhcr.org, 2022). Mevcut Suriyeliler geçici koruma kapsamında şartlı mülteci statüsünde bulunmasından dolayı üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirilinceye değin ülkemizde kalabilmektedir. Bu doğrultuda kaç Suriyelinin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmesi kapsamında ülkemizden ayrıldığı Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. 2014-2022 Yılları Arasında Suriyelilerin Üçüncü Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi

Sıra	Ülke	Çıkış Yapan Kişi Sayısı
1	KANADA (BMMYK)	6.455
2	KANADA (DOĞRUDAN)	2.645
3	ABD	4.143
4	İNGİLTERE	2.594
5	NORVEÇ	1.926
6	İSVİÇRE	174
7	İSVEÇ	168
8	AVUSTRALYA	115
9	AVUSTURYA	58
10	BELÇİKA	46
11	LÜKSEMBURG	46
12	ROMANYA	43
13	LİHTENŞTAYN	18
14	YENİ ZELANDA	15
15	İZLANDA	13
16	HOLLANDA	3
17	FRANSA	1
TOPLAM		18.463

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim tarihi: 14.03.2022.

⁴ Bahsi geçen Suriyeli sayısı resmi olarak kayıt altına alınmış Suriyeli sayısıdır. Ülkemize kaçak yollarla giren Suriyelilerin varlığını unutmamak gerekmektedir. Ancak kayıtsız şekilde ülkemizde bulunan Suriyelilerin sayısına yönelik kesin bir rakam vermek mümkün değildir.

Ülkemizdeki Suriyelilerin şartlı mülteci kapsamında geçici korunmaya alınması, aynı zamanda üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye değin ülkemizde kalabilecek olması açısından 2014 yılından günümüze kadar kaç Suriyelinin üçüncü bir ülkeye yerleştirildiğinin bilinmesi, Suriyelilerin ülkemizdeki kalış süresinin belirsizliğinin ifadesi açısından önemli olacaktır. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2014 yılından günümüze kadar 18.463 Suriyeli üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir. 4 milyona yakın Suriyelinin ülkemizde şartlı mülteci olmasına karşın yalnızca 18.463 tanesinin ülkemizden çıkış yapması Suriyelilerin ülkemizde uzun bir süre kalacaklarının göstergesidir. Başka bir ifade ile ülkemize gelerek şartlı mülteci kapsamına alınan Suriyeliler 6458 sayılı Kanununun 62. maddesine göre üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirilinceye kadar ülkemizde kalabilmektedir. Bu doğrultuda bakıldığında ülkemize sığınan Suriyeli sayısı yanında yok sayılabilecek sayıda Suriyeli üçüncü ülkelere yerleştirilmiş durumdadır. Dolayısıyla Suriyelilerin ülkemizde ne kadar daha kalacağına belirsizliği gözler önündedir.

Milyonlarca insanın dilini ve kültürünü bilmediği topraklarda misafir olması ve yaşamaya başlaması, misafirlik sürecinin uzaması ve bitiş zamanının belirli olmaması elbette o insanların, yaşamaya başladıkları ülkenin, devletin ve ülke insanının birtakım sorunlar ile karşılaşması neticesini doğurmaktadır. Suriyelilerin ülkemizde kalış sürecinin uzaması entegrasyon sürecinin başka bir deyişle uyum sürecinin gerekliliği sonucunu doğurmuştur. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti Devleti Suriyelilerin toplumsal yaşantıya ve ülkeye uyum sağlaması yönünde kamu politikaları oluşturmuştur.

4. Uyum ve Kamu Politikaları

“Uyum” yasal anlamda “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile düzenlenmiştir. Kanununun 96. maddesi “uyum” başlığını taşımaktadır ve maddede uyum sürecinin *“yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak”* (YUKK, 2013: Madde 96) olduğu ortaya konulmuştur. Göç İdaresi Başkanlığı mevcut tanıma ek olarak uyumu ;

“hem yabancıların hem de ev sahibi toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı hedefleyen, asimilasyoncu olmayan, ev sahibi toplumun da göçmenlere uyum sağlanmasını ve yabancıların kendi yeteneklerini eko-

nomik, sosyal ve kültürel alanlar dahil olmak üzere yaşamın tüm alanlarında gerçekleştirilmesini amaçlayan, gönüllülük esaslı politika” olarak da tanımlanmaktadır (“Uyum Hakkında”, www.goc.gov.tr).

Ülkemizde yaşamını idame ettiren Suriyelilerin çok büyük bir kısmı geçici barınma merkezleri dışında ne kadarlık bir süre ile kalacakları belli olmaksızın il ve ilçelerde yaşamaktadır. Dolayısıyla bu insanların hem devlet hem Türk toplumu ile uyumunun sağlanması elzem bir durumdur. Devletin Suriyelilere yönelik olarak ortaya koyduğu kamu politikalarının merkezinde ise uyum süreci yer almaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı “Türkiye’de Yaşam Rehberi” başlığı altında Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve toplumuna dair yabancıları bilgilendiren kitapçıklar ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda “Türkiye’de Eğitim Sistemi”, “Türkiye’de Acil Durumlar”, “Türkiye’de Finans Sistemi”, “Türkiye’de Sağlık Sistemi”, “Türk Kültürü ve Sosyal Yaşam”, “Türkiye’de Barınma”, “Türkiye’de Çalışma Hayatı”, “Türkiye’de Hukuk ve Adalet”, “Türkçe Öğrenme”, “Türk Vatandaşlığı Kazanma”, “Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER)” başlıkları altında uyum sürecine katkıda bulunması amaç edinilen, Suriyelilerin ve diğer yabancıların Türkiye’ye dair, Türkiye’de yaşamaya dair fikir ve bilgi sahibi olmaları için bilgilendirici kitapçıklar üretmiştir⁵. Yine “Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancılar İçin Bilgilendirme Broşürü⁶” içerisinde Suriyeliler başta olmak üzere geçici koruma kapsamında yer alan sığınmacıların ülkemiz içerisindeki hakları ve bu haklardan nasıl yararlanacağı ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Ek olarak devletimizin Suriyelilere yönelik başta eğitim olmak üzere sağlık, sosyal, ekonomi alanlarında uyguladığı politikalar önem arz etmektedir. Yine Suriye içerisindeki karışıklığın ülkemize sirayet etmesi ve ülke içerisinde geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin toplumsal güvenliğe etkileri karşısında devlet politikasına bakmak da gerekmektedir.

4.1. Eğitim Politikaları

Suriye’den ülkemize gelen insanların öncelikli olarak tamamının Türkçe bilmemesi bu noktada eğitim faaliyetleri açısından önem arz etmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, ülkemizde kalış sürelerinin uzaması ve bu sürenin ne zaman biteceğinin belirsizliği entegrasyon⁷ yani uyum sürecinin başlaması gerekti-

⁵ Kitapçıklara ulaşmak için bkz. <https://www.goc.gov.tr/yasam-rehberi>

⁶ Bkz. <https://www.goc.gov.tr/gk-bilgilendirme-brosuru>

⁷ Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü içerisinde Entegrasyon “göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç.....göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlar” olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013:30).

ğini ortaya çıkarmıştır. Bu noktada uyum ancak ve ancak yaşamaya başladığınız toplumun dilini öğrenmekle başlamaktadır. Yine ülkemizde bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun yaş ortalaması eğitim-öğretim çağında bulunanlardan oluşmaktadır. Buna ek olarak Türkiye’de doğan Suriyelilerin ileride kayıp bir nesil olması endişesi de bulunmaktadır. Bu hali ile eğitim hem bir hak hem de uyum süreci içerisinde en önemli politikalardan birini oluşturmaktadır. Daha net anlaşılması açısından Göç İdaresi Başkanlığının 14.03.2022 tarihli verilerine göre Türkiye’de bulunan Suriyelilerin yaş ortalaması Tablo 3’deki gibidir.

Tablo 3. Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	257.652	240.426	498.078
5-9	296.208	278.514	574.722
10-14	229.495	215.868	445.363
15-18	141.213	121.857	263.070
19-24	273.889	206.731	480.620
25-29	233.218	166.599	399.817
30-34	167.034	122.842	289.876
35-39	130.208	100.211	230.419
40-44	88.322	74.692	163.014
45-49	61.118	59.521	120.639
50-54	46.131	45.160	91.291
55-59	36.362	36.604	72.966
60-64	23.556	24.542	48.098
65-69	15.439	16.658	32.097
70-74	9.402	10.364	19.766
75-79	4.520	5.502	10.022
80-84	2.456	3.308	5.764
85-89	1.170	1.695	2.865
90 ve üzeri	798	1.177	1.975
TOPLAM	2.018.191	1.732.271	3.750.462

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim tarihi:14.03.2022.

Okul öncesi ve ilkokul çağında olan Suriyelileri 5-9 ve 10-14 yaş aralığı sayacak olursak sayısı toplamda 1.020.085 etmektedir. Yine Suriyelilerin ne zaman gidecekleri belli olmadığı düşünülünce 0-4 yaş grubunda bulunan Suriyelilerde

elbette eğitim ihtiyacına hasıl olacaklardır, bu grubu da eklediğimizde sayı 1.518.163 etmektedir. Ortaöğretim, yani lise dengi olan 15-18 yaş grubu ile birlikte eğitim-öğretim ihtiyacı ortaya çıkan Suriyeli sayısı toplamda 1.781.233 olmaktadır. Bu rakamlara üniversite çağına gelmiş, üniversite okumak isteyen Suriyeliler eklenmemiş olmasına rağmen ülkemizde kayıtlı Suriyelilerin ortalama %47'si eğitim çağında bulunanlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkçeyi öğrenmesi, toplum içerisine entegre edilebilmesi ve eğitim çağında bulunanların bu ihtiyaçlarının karşılanması açısından öncelikli olarak eğitim politikalarını incelemek gerekmektedir.

Suriyelilere yönelik ilk eğitim politikaları geri dönecekleri düşüncesi ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kamp merkezlerinde Arapça eğitim dili ile Suriye'ye döndüklerinde zorluk yaşamamaları hedefiyle ortaya konmuştur. Ancak zamanla Suriye içerisindeki iç savaşın büyümesi ve ülkemize gelen Suriyeli sayısındaki artış Suriyelilerin eğitimi ile ilgili olarak MEB tarafından 2013 yılında çıkarılan genelge ve gerçekleştirilen faaliyetlerle kurumsal açıdan çözülmeye çalışılmıştır. 2014 yılına gelindiğinde ise 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)”, ardından “Geçici Koruma Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Bu iki düzenleme ile birlikte Suriyelilere sağlık, sosyal hizmetler ve eğitime dair imkanlar sağlanmıştır. Devamında yine “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” genelgesi aracılığıyla Suriyelilere yönelik eğitim faaliyetleri standartlaştırılmıştır. Bu genelge ile Suriyeli çocuklar MEB'e bağlı okullarda veya Suriyelilere yönelik “Geçici Eğitim Merkezlerinde”⁸ eğitim-öğretim imkanından faydalanmaktadır (Ekici, Kocadal, Erbaş, & Gökşin, 2019).

Suriyelilerin toplumsal uyumu açısından eğitim politikaları öncelikli olarak önem arz etmektedir. Gerek Türkçe öğrenimi gerekse toplum içerisinde entegre olmaları açısından eğitim alanında hem burs olarak hem eğitim olanakları olarak

⁸ Geçici Eğitim Merkezleri Suriyelilerin kendi ülkelerinde yarım kalan eğitimlerini devam ettirmesi için kurulmuştur. Okulların uygun saatlerinde okul binaları veya özel başka yerler kullanılabilir. Bu merkezlerde eğitim dili Arapça olmakla birlikte eğitim verenlerde Suriyelidir. Müfredatı ise Suriye eğitim müfredatının gözden geçirilmiş ve değişiklikler yapılmış halidir. Geçici Eğitim Merkezleri MEB'e bağlı olarak Türkçe dersleri de verilmektedir (Usta, Arkan, Şahin, & Çetin, 2018:176). Ek olarak belirtmekte fayda var ki Suriyeli öğretmenler MEB ve Türkiye Diyanet Vakfı aracılığıyla seçilmekte ve ücretleri UNİCEF'in aktarmış olduğu fondan karşılanmaktadır. Fonun yetersizliği sebebiyle “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” ile Suriyeli öğretmenlerin asgari ücretten az olmamak koşuluyla sigortaları yatırılmakta ve ücretli öğretmen statüsünde çalıştırılmaktadırlar. Yine verilen Türkçe eğitimi için hizmet içi eğitimi alan Türk öğretmenlerde görev yapmaktadır (Ekici, Kocadal, Erbaş, & Gökşin, 2019:92-93).

Suriyelilere birçok imkân sağlanmıştır. Belirtmek gerekirse UNİCEF ve BMMYK⁹ Suriyelilerin Türkiye'deki eğitimi açısından destek programları oluşturmuştur. Ancak çalışmanın konusu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin politikaları olduğu için bu konudaki kamu politikaları incelenecektir. Geçici korumayla ülkemizde bulunanlara yönelik eğitim politikalarının özünü kayıtlı her bir bireyin okullarda eğitim-öğretime başlaması ve devam etmesi oluşturmaktadır. Bu noktada okul öncesi, ilkokul ve ortaokul çağında bulunan Suriyelilerin yaşadıkları ikamet adresi ile ilişkilendirilmiş okullara başvurmaları gerekmektedir. Lise çağında bulunanların ise öncelikli olarak İl Millî Eğitim Müdürlüğü denklik birimine başvuru yapılması, ardından ise ikamet adresindeki il veya ilçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullar için kayıt başvurusu yapılması gerekmektedir. Geçici koruma kapsamında yer alan Suriyelilerin ders kitapları, okul çantaları ve kırtasiye malzemeleri ücretsiz olarak tedarik edilmektedir. Okullarımızda Türkçe kurslarıyla Suriyelilerin eğitim programlarına uyumu desteklenmektedir. Yine Suriyelilerin üniversitemizde öğrenim görmesine de imkân tanınmaktadır ("Geçici Koruma Kapsamında İzlenecek Kayıt Süreci, Hak ve Hizmetler ile Yükümlülöklere İlişkin Bilgilendirme Broşürü", t.y.:10-11). Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü'nün Ocak 2022'de yayınlamış olduğu rapora göre 5-17 yaş aralığında bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin nüfusu 1.124.353'tür¹⁰. Bu nüfusun 730.806'sı eğitim-öğretim sistemine dahil edilmiş ve edilmeye devam etmektedir. Ocak 2022 e-okul ve YÖBİS verilerine göre aynı rapordaki Suriye uyruklu öğrenci dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

⁹ UNİCEF "kayıp nesil olmasın" hedefiyle Suriyeli çocuklara çanta ve kırtasiye yardımı yapmakta, kamplarda kütüphane kurmakta ve Suriyeli öğretmenlerin finansını PTT ile iş birliği çerçevesinde desteklemektedir (Yılmaz & Ünal, 2018:326). BMMYK ise Suriyelilerin Türkiye'de ki eğitim ve öğretim olanaklarını yakından takip etmekte, Suriyelilerin nitelikli işgücü piyasasına dahil olabilmeleri adına yükseköğretime önem vermektedir. Bu doğrultuda Suriyeli öğrencilere 2 yıllık programlar için 1500 TL, 4 yıllık programlar için 2900 TL, 5-6 yıllık programlar için 4200 TL burs imkânı tanımaktadır ("Eğitim", www.help.unhcr.org).

¹⁰ GİB'in yayınladığı 10.03.2022 tarihli nüfus verilerine göre raporun bir daha erken yayınlanmış olması ve yaş grubunun 5-17 olarak alınması azda olsa bir sayı sapmasına neden olmaktadır.

Tablo 4. Suriye Uyruklu Öğrenci Sayısı ve Dağılımı

SINIF	E-okul Kayıtlı	YÖBİS Kayıtlı	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	Eğitim Çağına Gelmiş Nüfus	Kademelere Göre Eğitim Çağına Gelmiş Nüfus	Kademelere Göre Yüzdeler Durum
Okul Öncesi (5 Yaş)	40.545	2	40.547	40.547	118.083	118.083	%34,34
1. Sınıf (6 Yaş)	101.080	16	101.096	313.695	116.754	417.546	%75,13
2. Sınıf (7 Yaş)	64.049	24	64.073		111.031		
3. Sınıf (8 Yaş)	69.167	32	69.199		92.017		
4. Sınıf (9 Yaş)	79.291	36	79.327		97.744		
5. Sınıf (10 Yaş)	78.329	24	78.353	268.752	95.707	335.952	%80
6. Sınıf (11 Yaş)	66.435	22	66.457		90.334		
7. Sınıf (12 Yaş)	74.613	19	74.632		75.390		
8. Sınıf (13 Yaş)	49.298	12	49.310		74.521		
9. Sınıf (14 Yaş)	23.457	4	23.461	65.885	67.544	252.772	%42,65
10. Sınıf (15 Yaş)	18.672	8	18.680		62.251		
11. Sınıf (16 Yaş)	15.218	1	15.219		61.520		
12. Sınıf (17 Yaş)	8.521	4	8.525		61.457		
Lise Hazırlık	19	0	19	19			
HEP (A, B, C, D)	0	7.835	7.835	7.835			
Açık Okullar	0	0	34.073	34.073			
Toplam Öğrenci Sayısı	688.694	8.039	730.806	730.806	1.124.353	1.124.353	%65

Kaynak: http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf, E.T.:01.03.2022.

Tablo 4'e göre eğitim çağına gelmiş Suriyelilerin %65'i¹¹ eğitim-öğretim sistemi içerisine dahil edilebilmiştir. Ortalama olarak okul öncesi eğitim çağında bulunanların %34'ü, ilkokul çağında bulunanların %75'i, ortaokul çağında bulunanların %80'i, lise çağındakilerin ise yalnızca %43'ü öğrenim görmektedir. Yine Millî Eğitim Bakanlığının Haziran 2021'de yapmış olduğu açıklamaya göre 2021-2022 eğitim öğretim yılında üniversite programlarında öğretimini devam ettiren Suriyeli sayısı 48.192'dir ("Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Şubat 2022", "www.multeciler.org.tr", 2022). Uyum süreci kapsamında ortaya çıkarılan eğitim politikası 1.1 milyonun üzerinde Suriyelinin eğitim-öğretime dahil edilmesine vesile olmuştur. Ek olarak Millî Eğitim Bakanlığının yürüttüğü birtakım projelerde uyum sürecine destek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocak 2022'de açıklanan rapora göre "EÇE (Türkiye'de Suriyeli ve İhtiyaç Sahibi Türk Çocuklara Yönelik Erken Çocukluk Eğitimi Projesi)" kapsamında "GIZ (Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu)" ortaklığında EÇE hizmeti sunan kurumlarda kapasitenin artırılmasına, anaokullarında görev yapan öğretmenlerin yeterliliklerinin artırılması, yönetici ve uzman sıfatları bulunan milli eğitim görevlilerinin mesleki gelişimlerinin teşviki ve son olarak Suriyelilerin aile eğitimlerinin sağlanması noktasında çalışmalar yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığının Göç İdaresi Başkanlığı ile ortak olarak yürüttüğü "SUYE (Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı)" ile özellikle Suriyeliler başta olmak üzere ülkemizde yasal olarak kalan bütün yabancı yetişkinlerin ülkemizdeki sosyal, ekonomik ve kültürel hayata daha kolay uyum sağlamalarının sağlanması hedeflenmiştir. Yine "Suriyeli Eğitim Destek Personeli Programı" kapsamında MEB bünyesinde 2.500, Kızılay bünyesinde 500, toplamda 3.000 Suriyeli destek personeli istihdam edilmiş ve Suriyeliler başta olmak üzere bütün yabancı öğrencilerin okul haricindeki faaliyetlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir. Bütün bu projeler haricinde Halk Eğitim Merkezlerimiz aracılığıyla da Suriyelilere yönelik eğitim programları açılmıştır. 2014-2021 yılları içerisinde 1.047.602 Suriyeli Halk Eğitim Merkezlerinin açmış olduğu kurslardan faydalanmıştır. Genel kurslar ve mesleki kurslar haricinde bu sayının büyük çoğunluğunu Türkçe öğretimi kurslarına (480.110) ve Türkçe okuma-yazma kurslarına (62.758) katılan Suriyeliler oluşturmaktadır. Yine mesleki kurslara 131.996 Suriyeli katılmıştır (www.hbogm.meb.gov.tr, 2022). Toplumsal entegrasyon açısından Suriyelilerin mesleki öğrenimleri ve ekonomik hayata katılımları önem arz etmektedir. Bu noktada halk eğitimin Suriyelilere mesleki eğitim imkânı sağlaması aynı zamanda iş gücü piyasasına katılımları açısından bir fırsat olarak görülmektedir.

¹¹ Bu oranın düşük olmasının belli başlı sebepleri vardır. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, ulaşım zorluğu, ekonomik sebepler (fakirlik, Suriyeli çocukların çalışması), bilgi eksikliği, ailelerin yoksunluğu, eğitime ara verilmesi ve dil sorunu sebep olarak gösterilebilir (Balci, 2020).

Son tahlilde bir hak ve bir kamu politikası olarak Suriyelilerin ülkemiz eğitim-öğretim sistemine dahil edilmesi çalışmaları başarılı sonuçlar vermektedir. Ancak özellikle Suriyeli ailelerin sosyal ve ekonomik durumları ve ulaşım, yemek gibi bazı maliyetlerin Suriyeli aileleri zorlaması çocukların okullardan uzaklaştırılması sonucunu doğurmaktadır. Bu noktada özellikle eğitim çağındaki erkekler iş hayatına atılmakta, kız öğrenciler ise evlendirilmektedir (Çakmak, 2019). Dolayısıyla eğitim-öğretim çağındaki bulunan Suriyelilerin tamamının eğitim hizmetlerinden faydalanmadığı da bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin kültürel ve toplumsal olarak entegrasyonunun başarılı olabilmesi için zamana ihtiyaç vardır. Uyum sürecinin uzun vadede sonuçlar doğuracağı düşünülürse Suriyelilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonunun zamanla daha yüksek oranlarda sağlanması gerektiği de ortadadır.

4.2. Sağlık Politikaları

Resmi olarak 10.03.2022 verilerine göre ülkemizde kayıtlı 3.750.462 geçici koruma statüsüne sahip Suriyelinin 3.699.479'u kamplar dışında bulunurken bu nüfusun büyük çoğunluğu sağlıklı koşullarda (uygun olmayan koşullarda kiralık ev, oda ve dükkânda) yaşamını sürdürmektedir (Önder, 2019:125). Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlığı olmayanların ülkemizde sağlık hizmetlerinden faydalanmaları elbette ki gerekecektir. Bahsi geçen gerekliliğin yanı sıra kamu düzeni ve kamu sağlığı açısından birtakım sağlık politikalarının uygulamaya konulması da kaçınılmaz olmuştur (Önder, 2019:112). Bu doğrultuda yasal birtakım düzenlemeler yapılmış, Avrupa Birliği finansörlüğünde "SIHHAT Projesi"¹² uygulamaya konulmuş, yine WHO¹³ "Mülteci Sağlığı Programı" kapsamında İl Sağlık Müdürlükleri tarafından "Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişiminin Geliştirilmesinde SGDD-ASAM"¹⁴ Desteği Projesi" yürütülmektedir.

Suriyelilerin ülkemizdeki sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri açısından 25.03.2015 tarihli "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" isimli yönerge çıkarılmıştır. Bahsi geçen yönerge içerisinde 04.11.2015 tarihinde değişiklikler yapılmıştır (Yılmaz & Ünal, 2018). Bu yönerge çerçevesinde sağlık hizmetlerinden; kimlik kartı bulunan geçici koruması bulunanlar, henüz kaydı gerçekleştirilmemiş olan geçici korumaya sahip kişiler ve sınırdan yaralı olarak geçip, geçici koruma altında sayılanlar GBM'lerde kurulan sağlık merkezlerinden, bakanlık ya da bağlı kuruluşlarına ait olan sağlık kuruluşlarından,

¹² "SIHHAT-1" ve "SIHHAT-2" olmak üzere birbirinin devamı niteliğinde iki proje bulunmaktadır.

¹³ "Dünya Sağlık Örgütü"

¹⁴ "SGDD-ASAM"ın yürütmüş olduğu diğer projeler için bkz. <https://sgdd.org.tr/projelerimiz/>

üniversite hastanelerinden faydalanabilmektedir. Ancak sağlık hizmetini ikamet adreslerinin olduğu yerdeki kuruluşlardan almaları esastır. Bunun yanında öncelikli olarak birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşlara başvurmaları gerekmektedir. Birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuru yapılmaksızın ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına başvurulamaz. Ancak ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına birinci basamak sağlık kuruluşları tarafından sevk işlemi yapılabilir (“Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Yönergesi”, 2015:Madde 5-6). Birinci basamak sağlık kuruluşları¹⁵ “Aile Sağlığı Merkezleri”, “Toplum Sağlığı Merkezleri”, “Göçmen Sağlığı Merkezleri¹⁶” ve “Gönüllü Sağlık Merkezleri”dir. Göçmen Sağlığı Merkezleri Suriyelilerin yoğun olarak yaşamlarını sürdürdükleri bölgelerde kurulmaktadır ve bu merkezlerden sadece Suriyeliler hizmet alabilmektedir (“Türkiye’de Sağlık Sistemi Broşürü”, www.goc.gov.tr). Yine birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşlarda kamu sağlığı açısından bulaşıcı hastalık riski çerçevesinde tarama ve aşılama işlemleri yapılmaktadır (“Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Yönergesi”, 2015:Madde 8). *Özetle anlatmak gerekirse geçici koruma kapsamında bulunan bir Suriyeli sağlık hizmetinden faydalanabilmek için ikamet adresindeki sağlık kuruluşuna başvurması gerekmektedir. İkameti dışında bir sağlık kuruluşundan faydalanabilmesi için sevk işleminin gerçekleştirilmesi veya “112 Acil Komuta Kontrol Merkezi” aracılığıyla acil durumlarda faydalanabilmektedir. Aynı şekilde ikamet adresinin olduğu ilde yer alan üniversite veya özel hastanelere de sevk halinde veya “112 Acil Komuta Kontrol Merkezi” vasıtasıyla acil durumlarda başvurabilmektedir. Dolayısıyla Suriyeliler kamu hastanelerinden doğrudan hizmet alabilmekteyken üniversite hastanesi ve özel hastanelerden sevk veya acil durumlarda hizmet alabilmektedir. Yine geçici koruma altında bulunanlardan ilaç ve muayene için katılım payı alınmamaktadır¹⁷* (“Geçici Koruma Kapsamında İzle-

¹⁵ Birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşlarda ayakta tanı ve tedavi, aşı hizmeti, bulaşıcı hastalık ve salgınlarla mücadele hizmeti ile üreme ve kadın sağlığı, bebek, çocuk ve erken sağlığı hizmetleri verilmektedir (“Türkiye’de Sağlık Sistemi Broşürü”, www.goc.gov.tr).

¹⁶ Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) ülkemizde yaşayan Suriyelilere temel sağlık hizmetlerini daha iyi sunabilmek adına dil ve kültür farklılığından kaynaklı zorlukları ortadan kaldırmak ve sağlık hizmetlerine ulaşımı kolay hale getirebilmek adına kurulmuştur. Ülkemizdeki aile hekimliği sistemine benzeyen GSM’lerde aile hekimliği için gerekli olan teknik ve fiziksel standartlara sahiptir. Artı olarak nüfusu fazla olan ve tam teşekküllü bir kamu hastanesine uzak mesafede bulunan geçici barınma merkezleri ve Suriyelilerin nüfusunun 20.000’den fazla olduğu yerlerde Güçlendirilmiş GSM’ler kurulmaktadır. Normal GSM’lerden farklı olarak Güçlendirilmiş GSM’lerde birinci basamak sağlık hizmetlerine ek olarak kadın doğum, dahiliye, çocuk, ağız ve diş sağlığı, psiko-sosyal destek hizmetleri de bulunmaktadır. GSM’lerde Türkçe ve Arapça bilen hasta yönlendirme personeli, destek hizmetleri personeli ve Suriyeli sağlık personelleri hizmet vermektedir. GSM’lerin finansı ise SIHHAT Projesi kapsamında sağlanmaktadır (“Göçmen Sağlığı Merkezi”, hsgm.saglik.gov.tr).

¹⁷ Geçici koruma altında bulunup çalışma izni alıp sosyal güvenlik kapsamına dahil edilenlerden ücret alınmaktadır. Yönergenin 9. maddesinin 5. kısmında “çalışma izni olarak sosyal güvenlik kapsamına alınan geçici korunanlar dışındakilere sunulan sağlık hizmetlerinden hasta katılım payı alınmaz” denmektedir.

necek Kayıt Süreci, Hak ve Hizmetler ile Yükümlülüklerle İlişkin Bilgilendirme Broşürü”, t.y.).

Sağlık kuruluşları haricinde Sağlık Bakanlığı'nın olur vereceği yerlerde yardım vakıfları ve dernekleri tarafından da sağlık hizmeti sağlanabilmektedir. Vakıf veya derneklerin vereceği sağlık hizmetleri gönüllü olacak şekilde ücretsiz ve sadece geçici koruma kapsamında bulunanlara 6 aylık süreyle verilebilmektedir. Bu hizmet süresi devamında gönüllü sağlık merkezlerine sağlık kuruluşu olma hakkı vermemektedir (Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Yönergesi, 2015, Madde 10).

Suriyelilere yönelik sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde yalnızca devletimizin uyguladığı sağlık politikaları değil aynı zamanda finansal destekli projelerde uygulanmaktadır. Bu doğrultuda AB destekli “SIHHAT Projesi” önem arz etmektedir. Sağlık Bakanlığı Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi açısından AB Delegasyonu ile 7 Ekim 2016 tarihinde hibe sözleşmesi imzalamıştır. Proje ise 36 ay sürecek şekilde resmi olarak 1 Aralık 2016'da başlamıştır (“Suriyeli Sığınmacılar İçin 'SIHHAT' Projesi”, <https://sggm.saglik.gov.tr>, 2017). Proje kapsamında yukarıda bahsettiğimiz üzere “Göçmen Sağlığı Merkezleri” kurulmuş, personel ataması gerçekleştirilmiş ve Suriyelilerin birçok sağlık hizmetine ulaşması sağlanmıştır. Yine “Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri” kurularak hem Suriyelilerin hem de Türk toplumunun ruh sağlığı hizmetleri alması sağlanmıştır. Ek olarak Suriyelilere yönelik bağışıklık kazandırma yani aşı hizmetleri sağlanmış; Suriyelilere yönelik besin desteği, üreme sağlığı desteği, kırsalda yaşayanlar ve mevsimlik işçi olarak çalışanlar için mobil sağlık hizmeti, acil sağlık için ambulans tedariki, kamu hastanelerine cihaz desteği ve sağlıkçıların eğitimi gibi hizmetlerde verilmiştir¹⁸ (“Proje Faaliyetleri”, www.sihhatproject.org). “SIHHAT-1 Projesi”nin 36 ay sürmesi ve bitmesinin ardından “SIHHAT-2 Projesi” Şubat 2021'de başlayarak SIHHAT Projesinin ikinci fazı olarak devam etmektedir. Proje aynı çizgide devam etmekte, Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıracak faaliyetler planlanmaktadır. Bu doğrultuda GSM'lerin sayısının ve niteliğinin artırılması, daha fazla çalışan istihdam edilmesi ve eğitilmesi, mobil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, aşı hizmetlerinin artarak devam etmesi, kanser tarama testlerinin yapılması, üreme sağlığı ile ilgili destek sağlanması, hamilelik ve yeni doğanla ilgili besin ve vitamin desteğinin verilmesi, ruh ve psikoloji alanında sağlık hizmetlerinin desteklenmesi, kamu hastanelerinde ikinci basamak sağlık hizmetlerinin sağlanması açısından yükün alınması adına ikinci basamak sağlık hizmeti sunumu hedeflenmektedir (“SIHHAT-2 Proje Faaliyetleri”, www.sihhatproject.org). Proje kapsamında verilen sağlık hiz-

¹⁸ Bahsi geçen desteklere dair kesin veri ve sayılar için bkz. “www.sihhatproject.org”

metlerinin daha net anlaşılması açısından sayısal verilerden bahsetmek yerinde olacaktır. SIHHAT Projesi doğrultusunda Suriyelilerin yoğunlukla yaşamlarını sürdürdükleri 29 ilde 181 “Göçmen Sağlığı Merkezi” ve 10 “Toplum Ruh Sağlığı Merkezi” açılmış. Bu merkezlerde 3936 personel istihdam edilmiştir. 2011-2021 yılları arasında 93 milyonun üzerinde muayene, 2,5 milyon ameliyat yapılmış ve 930 binin üzerinde Suriyeliye acil müdahalede bulunulmuştur. Yine 2014-2021 yılları arasında 8,6 milyon doz aşı yapılmıştır (www.sihhatproject.org, 2022).

Suriyelilerin Türk sağlık sistemine erişimi ve entegre edilmesi açısından önemli olan bir diğer proje ise “Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişiminin Geliştirilmesinde SGDD-ASAM¹⁹ Desteği Projesi”dir. Bu proje kapsamında Suriye kökenli sağlıkçıları Türk sağlık sistemine entegre etme amacı güdülmektedir. Bu noktada Suriyelilerin kültür ve dil farklılıkları dikkate alınarak sağlık hizmetlerine daha rahat ulaşmaları hedeflenmektedir. Proje ile özellikle birinci basamak sağlık hizmetleri ile psiko-sosyal danışmanlık hizmetlerinin verilmesi öncelikli hale getirilmektedir. Bu doğrultuda proje kapsamında Ankara, İzmir, Hatay ve Mersin’de “Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezleri” içerişimde 200.000 birinci basamak sağlık hizmeti ve 40.000 danışmanlık hizmeti sağlanması planlanmaktadır. Yine dil sorunu dolayısıyla proje kapsamında sağlık kuruluşlarında tercüman desteği de sağlanmaktadır. Son olarak proje kapsamında Suriyeli engelli, hasta ve yaşlılara evde bakım sağlaması hedefiyle en az 350 Suriyelinin destek çalışmanı olarak eğitilmesi amaçlanmaktadır (SGDD-ASAM Desteği Projesi, sgdd.org.tr, 2022).

4.3. Sosyal ve Ekonomik Politikalar

Suriyelilerin Türkiye’de uzun süredir yaşamaları ve yaşamaya devam etmeleri özellikle uyum sürecinde sosyal ve ekonomik olarak birtakım haklara erişmeleri gerektirmiştir. Bu doğrultuda Suriyeliler “çalışma hakkı” ve “ekonomik yardımlar” elde edebilmektedir. Suriyelilerin ekonomik ve toplumsal yaşama entegre olabilmeleri açısından özellikle iş hayatına dahil olmaları önem arz etmektedir. Bu noktada Suriyelilerin kendi kendine yeterli olması ve sürdürülebilir geçim kaynağına sahip olmaları, ekonomik uyumları açısından başlıca iki kriterdir (“Durable Solutions Platform ve İGAM İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi”, 2019:12). Suriyelilerin hayatlarını idame ettirebilmeleri açısından para kazanmaları yani iş bulmaları ve çalışmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde birtakım yasal düzenlemeler yapılmıştır (Tavukçu, 2019). 22 Ekim 2014 tarihli “Geçici Koruma Yönetmeliği” kapsamında geçici koruma kimlik belgesi olan Suriyeliler Cumhurbaşkanının

¹⁹ “SGDD-ASAM”ın yürütmüş olduğu diğer projeler için bkz. “<https://sgdd.org.tr/projelerimiz/>”

belirleyeceği iş alanlarında ve bölgelerde çalışma izni alabilmek için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilmektedir. Verilecek olan çalışma izninin süresi geçici koruma süresini aşamaz, yani geçici koruma sona erdiğinde çalışma izni bitmiş olur (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014:Madde 29). Türkiye'ye yerleşen bir Suriyelinin çalışma iznine başvurabilmesi için kayıt tarihinden itibaren 6 ay geçmesi gerekmektedir. Çalışma izni başvurusu Suriyeliyi çalıştıracak olan işveren tarafından yapılmalıdır. İkamet ilinden başka bir ilde çalışma izni alanların İl Göç İdaresi Müdürlüğüne ikamet ili değişikliği başvurusu yapması gerekmektedir. Kayıt tarihinden itibaren 6 ay geçen Suriyeliler İş Kurumu'nun düzenleyeceği kurs ve programlara dahil olabilmekte, mesleki eğitim alabilmektedir. Yine mevsimlik işçi olarak çalışacak olan Suriyelilerin ikamet ettikleri ilin Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünden çalışma izni muafiyet belgesi alması gereklidir ("Geçici Koruma Kapsamında İzlenecek Kayıt Süreci, Hak ve Hizmetler ile Yükümlülüklerle İlişkin Bilgilendirme Broşürü", t.y.:12-13).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yabancılara çalışma izinleri kapsamında yayınlamış olduğu istatistiklere göre²⁰ 2011'de 118, 2012'de 220, 2013'te 794, 2014'te 2.541, 2015'de 4.019, 2016'da 13.290, 2017'de 20.966, 2018'de 34.573, 2019'da 63.789 ve 2020 yılı içerisinde 62.369 Suriyeliye çalışma izni verilmiştir (Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri, www.csgb.gov.tr, 2022).

Sosyal politikalar çerçevesinde Türkiye'de yaşamını sürdüren Suriyeliler farklı kuruluşlardan ve devlet kurumlarından nakit, gıda ve ev eşyası yardımı alabilmektedir. Bu doğrultuda Suriyeliler valiliklerin idaresinde bulunan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)"na dilekçe ile yardım başvurusunda bulunabilmektedirler. Dilekçelerinde talep ettikleri yardımı (tek seferlik nakit yardımı, gıda dışı ihtiyaç malzemeleri yardımı, kömür yardımı gibi) belirtmeleri gerekmektedir. Yardım talebinde bulunabilmeleri için geçici koruma kimlik belgelerinin olması gerekmektedir. Ancak yardım alacaklarının garantisi yoktur, gerekli değerlendirmeler neticesinde karar verilmektedir. Yine Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri içerisinde bulunan Sosyal Hizmet Merkezleri sosyal ve ekonomik destek ile engellilere yönelik olarak evde bakım hizmeti verebilmektedir. Bu hizmetlerden yararlanılabilmesi için öncelikli olarak geçici koruma kimlik belgesinin bulunması ve en yakın Sosyal Hizmet Merkezine başvuruda bulunulması gerekmektedir. Sosyoekonomik destek çocukları risk altında olan ve gerekli şartları taşıyan ebeveyn veya ailelere geçici süreyle yapılmaktadır. Engellilere yönelik evde bakım hizmeti ise günlük ihtiyaçlarını karşılayamayan, engelli birey veya bireyle-

²⁰ En son 2020 yılı istatistikleri yayınlanmıştır.

rin bulunduğu ailelere bu bireyin bakımından sorumlu olan kişilere düzenli olarak yapılan mali yardımdır. Ek olarak belediyelerde kendi bütçe ve durumlarına göre kıyafet, gıda, kömür gibi yardımlarda bulunabilmektedir. Bunun için ilgili belediyeye başvuru yapılması gerekmektedir (“Sosyal ve Mali Yardım”, help.unhcr.org).

Uluslararası koruma ve geçici koruma altında bulunanlara yönelik uygulanan sosyal politikaların ne önemlilerinden biriside “Sosyal Uyum Yardımı (SUY)” olarak karşımıza çıkmaktadır. AB’nin 2016 yılından itibaren Suriyeliler için yardım yapmaya başlaması neticesinde AB tarafından finanse edilen SUY programı ortaya çıkmıştır. Avrupa birliği 3+3 milyar avroluk bir yardım vermeyi taahhüt etmiştir. Bu program kapsamında tek başına yaşayan ve kimsesi olmayan 18-59 yaş aralığındaki kadınlar ile 60 yaşının üzerindeki yaşlılar, 18 yaşından küçük en az bir çocuğu olan yalnızca anneler veya yalnızca babalar, engelli durumu devlet hastanesinde rapor altına alınmış %40 üzeri engel duruma sahip bir veya daha fazla bireyin yaşadığı aileler ile dörtten fazla çocuğa sahip olan aileler ve son olarak aile içerisindeki 18-59 yaş arası sağlıklı birey başına 1,5 veya daha fazla oranda bakmakla yükümlü bulunduğu birey düşmesi durumunda ilgili yardımdan faydalanabilmektedir. SUY programı ile Kızılay Kart aracılığıyla kişilere aylık olarak 155 TL yardım yapılmaktadır. Programa uygun olarak yardım almaya hak kazanan ailelerin uygunluk durumları devam ettiği ve program için fon bulunduğu müddetçe nakit yardım verilmeye devam edilecektir. Devletimizin yardımların her koşulda devam edeceği noktasında herhangi bir taahhüdü bulunmamaktadır (“Suriyeliler Devletten Maaş Alıyor mu?”, www.multeciler.org 2022). Özellikle belirtmek gerekiyor ki 2016 yılına değin Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendi imkanları ile Suriyelileri misafir etmiş, 2016’dan sonra AB mali yardımları başlamıştır. Devletimizin Suriyelilere yönelik nakdi yardımı bulunmamaktadır, yalnızca aracı olan kurumlarımız vardır. Ancak diğer yardımlar yani gıda, kömür, giyecek gibi yardımlar yapılmaktadır.

5. Sonuç

Suriyelilerin uyumu noktasında en önemli faktör ve politika eğitim alanını ilgilendirmektedir. Devletimiz eğitim politikaları ile üzerine düşenden fazlasını yapmaktadır. Hem MEB okullarında hem de “Geçici Eğitim Merkezlerinde” Suriyelilerin eğitim imkanlarından faydalanması çabası içerisinde. Bu noktada eğitim çağındakilere yönelik okul hizmeti, kitap ve materyal desteği sağlamakta, Suriyeli öğretmenler çalıştırmakta, Suriyelilere yönelik Halk Eğitim Merkezlerinde Türkçe eğitimi için programlarını sürdürmektedir. Ancak ülkemize göç eden Suriyelilerin ana dilleri dışında eğitim almak istemeyen bir kısmının olması ve yine

Suriyelilerin kültürlerinin (erken yaşta evlilik gibi) yasalarımızla çeliştiği düşünülünce eğitim hizmetlerine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği ortadadır. Suriyelilerin toplumsal uyumu açısından Suriyeli ailelerin bu noktada gönüllülüğünün sağlanması gerekmektedir. Aksi bir durumda Suriyelilerin ülkemizden ne zaman gideceği belli olmadığı için uyum sürecinin daha uzun sürmesi muhtemeldir.

Suriyelilere yönelik politikalar yalnızca eğitimle ilgili olmayıp uyum süreci kapsamında çalışma izni ile çalışma hakkı alabilmekteler. Bu durum Suriyelilerin kendi kendilerine yetebilmeleri ve sürekli gelir elde edebilmeleri açısından, dahası ülkemizin bir insanı gibi yaşaması açısından önemlidir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus ise kendi insanımızın işsiz kalması durumudur.

Son olarak Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden faydalanmaları için de gerekli politikalar ortaya konulmuştur. Sosyal güvenlik kaydı olanlar haricinde bütün Suriyeliler ikametlerindeki birinci basamak sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanabilmektedir. Yine sevk edilmeleri haline ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinden de ücretsiz faydalanabilmektedirler. Devletimiz yalnızca bununla yetinmemiş, fon destekli olsa da Suriyeli sağlıkçıları istihdam etmiş, yalnızca Suriyelilere hizmet veren “Göçmen Sağlığı Merkezleri” kurulmasını da sağlamıştır.

Kaynakça

- Akalın Ş. H. vd. (Dü.). (2019). Göç. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük içinde (11. baskı, 954 ss.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akbaş, Z., Babahanoğlu, V., & Yelman, E. (2016). Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik izlediği açık kapı politikasının ulusal güvenliğine ve uluslararası güvenliğe etkileri. 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Asos Congress Bildiri Kitabı (s. 96-108). Elazığ: Asos Yayınları.
- Balcı, E. (2020). Suriyeli çocukların eğitimi. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. 26.02.2022 tarihinde <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/suriyeli-cocuklarin-egitimi> adresinden erişildi.
- Coştan, U. & Yaylı, H. (2020). Suriyeli Mülteciler Özelinde Türkiye'nin Güvenlik Politikaları. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*. 6(37), 2081-2096.
- Çakmak, H. (2019). Türkiye'deki Suriyelilere yönelik eğitim politikalarının uyum sürecine etkileri. M. M. İlhan & O. Albayrak (Ed.), *Uluslararası "Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Göç ve Kültürel Etkileşim içinde* (s. 451-468). İstanbul.
- Durable Solutions Platform ve İGAM İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (2019). *Kendi Kendine Yeterliliğe Yönelik Çalışmalar: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomik Katılımı*.
- UNHCR .Eğitim. (t.y.). 25.02.2022 tarihinde <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/education/> adresinden erişildi.

- Ekici, B. & Kocadal, F. & Erbaş, U. E. & Gökşin, S. (2019). Göçmenlere uygulanan eğitim politikaları (Türkiye-İspanya-Fransa-Almanya). *Konak Sağlık ve Sosyal Bilimler Dergisi*. (3), 90-101.
- Göç İdaresi Başkanlığı Geçici Koruma (10 Mart 2022). 14.03.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.
- Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Yönergesi. (Değişiklik 04.11.2015). (No: 39942531).
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişiminin Geliştirilmesinde SGDD-ASAM Desteği Projesi (t.y.). 05.03.2022 tarihinde <https://sgdd.org.tr/projeler/gecici-koruma-altindali-suriyeli-siginmacilarin-saglik-hizmetlerine-erisiminin-gelistirilmesinde-sgdd-asam-destegi/> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Başkanlığı Geçici Koruma Kapsamında İzlenecek Kayıt Süreci, Hak ve Hizmetler ile Yükümlülükler İlişkin Bilgilendirme Broşürü. (t.y.). 26.02.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gk-bilgilendirme-brosuru> adresinden erişildi.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). 22.02.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler (t.y.). 22.02.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Geçici Korumanın Unsurları (t.y.). 20.02.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Genel Bilgi (t.y.). 15.02.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45> adresinden erişildi.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Göçmen Sağlığı Merkezi (t.y.). 25.02.2022 tarihinde <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/g%C3%B6%C3%A7men-sa%C4%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1-merkezleri.html> adresinden erişildi.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı. Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Sunumu (2022). 01.03.2022 tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf adresinden erişildi.
- Güncel Faaliyetler. (2021, Kasım-Aralık). 22.02.2022 tarihinde https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/01/UNHCR-Turkey-Operational-Update-NovDec-2021f_TR.pdf adresinden erişildi.
- SIHHAT Projesi. Hakkımızda. (t.y.). 04.03.2022 tarihinde <http://www.sihatproject.org/hakkimizda.html> adresinden erişildi.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MireKoç Raporları, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.) Mülteci. 15.02.2022 <https://www.goc.gov.tr/multeci> adresinden erişildi.
- Orhan, O. (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler. ORSAM Rapor No: 189.

- Önder, N. (2019). Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık politikalarının analizi. Göç araştırmaları Dergisi. 5(1), 110-165.
- Perruchoud, R. & Redpath-Cross, J. (Dü.). (2013). Entegrasyon. Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü içinde (2. baskı). Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- Proje Faaliyetleri (t.y.) SIHHAT Projesi 04.03.2022 tarihinde <http://www.sihhatproject.org/faaliyetler.html> adresinden erişildi.
- SIHHAT-2 Proje Faaliyetleri (t.y.). 04.03.2022 tarihinde http://www.sihhatproject.org/sihhat2_faaliyetler.html adresinden erişildi.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü. (t.y.). Sosyal ve Mali Yardım. 06.03.2022 tarihinde <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/social-and-financial-assistance/> adresinden erişildi.
- Suriyeli Sığınmacılar İçin 'SIHHAT' Projesi (2017). 02.03.2022 tarihinde <https://sggm.saglik.gov.tr/TR,25460/suriyeli-siginmacilar-icin-sihhat-projesi.html> adresinden erişildi.
- Suriyeliler Devletten Maaş Alıyor mu? (01 Ocak 2022). 06.03.2022 tarihinde <https://multeciler.org.tr/suriyeliler-devletten-para-aliyor-mu/#:~:text=Ge%C3%A7ici%20koruma%20veya%20Uluslararası%C4%B1%20koruma,KIZILAY%20KART%20sistemi%20ile%20ger%C3%A7ekle%C5%9F> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Şartlı Mülteci (t.y.). 18.02.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> adresinden erişildi.
- Tavukçu, N. (2019). Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. Tesam Akademi Dergisi. 2(2), 29-63.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Türkiye'de Geçici Koruma (t.y.). 21.02.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> adresinden erişildi.
- Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Şubat 2022 (2022). Mülteciler Derneği. 01.02.2022 tarihinde <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=Milli%20E%C4%9Fitim%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20taraf%C4%B1ndan%20Haziran,48%20bin%20192%20oldu%C4%9Fu%20belirtildi%20C5%9Ftir> adresinden erişildi.
- Türkiye'de Sağlık Sistemi Broşürü (t.y.).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 03.03.2022 tarihinde https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Brosurler/4_SAGLI%CC%87K_BROSURU_-2.pdf adresinden erişildi.
- Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar (t.y.). 25.02.2022 tarihinde UNHCR Web sitesi: <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden erişildi.
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (30 Kasım 1994). 16.02.2022 tarihinde Mülteci Derneği Web sitesi: <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf> adresinden alındı.

- Usta, M. E. & Arıkan, İ. & Şahin, Y. & Çetin, M. S. (2018). Suriyeli Eğitimcilerin Gözünden Geçici Eğitim Merkezlerinde Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi. *Mukaddime*, 9(1), 173-188.
- Uyum Hakkında (t.y.). 26.02.2022 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı Web sitesi: <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> adresinden erişildi.
- Yabancı Çalışma İzinleri İstatistikleri (t.y.). 05.03.2022 tarihinde T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Web sitesi: <https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> adresinden erişildi.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (11 Nisan 2013). 17.02.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> adresinden erişildi.
- Yılmaz, E. A. & Ünal, S. (2018). Türkiye'deki Kamu Politikalarının Suriyeli Sığınmacıların Uyum Sürecine Yansımaları. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 318-330. doi: <https://doi.org/10.33692/avrsyad.510658>.